

ביאורים

יציאת מצרים נעשתה "ביד חזקה ובזרוע נטויה", שני הביטויים השגורים על לשוננו כל אימת שאנו עוסקים ביציאת מצרים. מה המשמעות שלהם? ובייחוד מה מוסיף הביטוי 'זרוע נטויה' על 'היד החזקה'?

אנו נוטים לייחס לעוצמת המכות את הכח ששבר לבסוף את פרעה. פרעה חוסף מכה אחר מכה אחר מכה מכל כיוון אפשרי ולכן נשבר ומשלח את עם ישראל. הפסוק מדגיש דבר נוסף - משך המכה. לא רק עוצמת המכה, אלא אף הימשכותה החלישה את פרעה. כך נראה גם במדרש שמביא המהר"ל. מהמדרש עולה שפרעה הוציא את עם ישראל כי חשב שהמשך המכה הוא מותם של כל המצריים, ולא רק הבכורות. המשך המכה חשוב ומהותי לתהליך היציאה של עם ישראל (או השבירה של פרעה) ואנו מבינים את השפעתה מפרעה בעצמו: אחר כל מכה שמסתיימת פרעה חוזר לסורו. רק בזמן המכה הוא נתקף הרהורי תשובה, אך לאחריה - לא נשאר דבר. הימשכות המכה מטרתה לשדר שהמכה אינה חד פעמית. היא אינה רגע ברצף הזמן ותו לא. עניין זה הגיע לשיאו במכת בכורות. הקושי בהמשך המכה היה לאורך כל הדרך, אמנם במכות הראשונות יכל עוד פרעה לסבול הן את המכה והן את הימשכותה. במכה האחרונה לא יכל פרעה לסבול עוד, אם המשך המכה אומר שכולם מתים - עדיף לתת לבני ישראל ללכת. המהר"ל מביא הסבר נוסף: שני הביטויים מבטאים שביציאת מצרים היה צורך בשתי פעולות שונות ביחס לשתי בעיות שונות. ראשית, היה צורך במעשה חזק להוציא את בני ישראל מעבדותם, ושנית, היה צורך לשבור את השעבוד של המלך, פרעה, כדי שלא יעכב ויפריע. היד החזקה מבטאת את הדרך בה הקב"ה הוציא את עם ישראל מעבדותו, והזרוע הנטויה אלו המכות שמנעו מפרעה להפריע.

הסבר שלישי ל"יד חזקה וזרוע נטויה" הוא שהתורה רוצה לומר לנו שגאולת מצריים הייתה בעוצמה מיוחדת. לעוצמה זו דרושים שני אלמנטים: כוחו של פועל הגאולה המכה במשעבדים, ועצמת הכוח שבו הוא משתמש למכה זו. כיוון שאנו יודעים שהקב"ה הוא פועל הגאולה, הרי ששני האלמנטים קיימים - הקב"ה הוא בעל כוח עצום, וכן המכה שהנחית על מצריים הייתה בכוח גדול.

הרחבות

• פוקים העבדות במצרים

רְאוּיִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל לְהִיטֵב בְּמִצְרַיִם. העבדות במצרים נתנה את האופי של עם ישראל, כמו שהסביר הרב בקו: "תכונת ההכנעה וההשתעבדות למי שראוי להשתעבד, להיות עבד ה' באמת, להיות יכולים לבטל הרצון העצמי והנטייה העצמית בשביל קבלת עול מלכות שמים, שישאל מצטיינים בה, ושהביאו בה, ועתידיים להביא, טובה רבה להם ולעולם - גם זה ההכשר נקנה על" קנין העבדות והרגל השיעבוד" [עולת רא"ה הגדה של פסח, עמוד כא].

הצלחת חוה בת מוריה ה"ו

ישראל ממצרים כי אם בשני הדברים הללו, ואז נתן להם פרעה רשות לצאת. גם למכת בכורות שהייתה ברגע אחד בחצי הלילה היה המשך למכה, ומפני המשכה של המכה יצאו ישראל. מצאנו במדרש על הפסוק: קומו צאו מתוך עמי: אמרו לו: וכי נגבים אנחנו?! בבוקר אנחנו יוצאים. אמר להם: הרי כל מצרים מתים, שנאמר: כי אמרו כולנו מתים. אמרו לו: ומבקש אתה לכלות מעליך את המכה, אמור: הרי אתם ברשותכם, הרי אתם עבדים של הקב"ה. התחיל פרעה לומר: בעבר הייתם עבדי פרעה, אבל עכשיו אתם עבדים של הקב"ה. למדנו מכאן שמפני התמשכות המכה יצאו ישראל ממצרים. וכך בכל המכות כולן היה המשך זמן למכה, ובשני דברים אלו הוציאם הקב"ה ממצרים. וזה הביאור ברורע נטויה: שהייתה 'זרוע נטויה עליהם, כמי שמכה את האחר וזרועו מונפת עליו לחזור ולהכותו אם לא יחזור בו מדרך. עוד ניתן לפרש: כי ראויים היו ישראל להיות עבדים, וראוי היה פרעה להיות המושל עליהם. וכאשר רצה הקב"ה להוציא את ישראל ממצרים היה צריך לבטל את העבדות הראויה לישראל ואת המלכות הראויה לפרעה. לכן נאמר: עבדים היינו, כנגד העבדות הראויה לישראל, לפרעה במצרים, כנגד מלכות פרעה. כנגד העבדות נאמר: ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה, כיון שהיו משועבדים ושקועים בעבדות, לכן היה צריך להוציאם ביד חזקה. וכנגד מלכות פרעה נאמר: ובזרוע נטויה, כי פרעה משל עליהם בכוחו, לכן הפעיל הקב"ה את זרועו הנטויה, כדרך מי שבא להפעיל כוחו על מי שבא כנגדו. משל לזה, אכן השקועה במים ואדם בעל זרוע לא מניח לאחר להוציאה, לכן הלוך נטויה ידו עליו במכות כדי שלא יעכב. פירוש זה הוא פירוש אמיתי, כשתדקדק בדברים. שני דברים אלו הוזכרו בשני פסוקים: או הניסה פלוקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, ובפסוק: ויוציא אתכם מכור הרבול, כמו שהתבאר בפרק ג. שי עוד ביאור נוסף שיתבאר בפרק נו בביאור: ביד חזקה זו הדבר, ובזרוע נטויה זו החרב.

ועוד אפשר לפרש: שכל פעולה הנעשית בכח על ידי מי שכוחו גדול, יש לפעולתו ולמכתו עוצמה גדולה. זו משמעות ביד חזקה, כי המכה את מצרים הוא בעל כוח, כי ידו יד חזקה, והכאתו הייתה בכוחו, ועל זה נאמר: ביד נטויה, שהייתה זרועו נטויה להכות בכוח, כי נטיית הזרוע מורה על הכאה בכוח. על זה נאמר: ויוציאך בפניו בכוחו הגדול, פירוש: ה' יתברך הוציא אותם בפניו, כלומר בעצמו ולא על ידי אחר. אם הייתה ההוצאה על ידי אחר לא היה נאמר: בפניו. מכיון שהקב"ה הוציאם בעצמו והוא בעל כוח, נדע כי לא היה חסרון של הפועל בהוצאתם ממצרים, כי הפועל אינו חסר כח. וגם מצד הפעולה לא היה חסרון, כי ההוצאה נעשתה בכוחו הגדול. וזוהי הווייה בהוצאתם ממצרים: ובכח גדול, היא הזרוע הנטויה של הקב"ה. גם פירוש זה אמת כאשר תדקדק בפירוש זה.

המהר"ל המבואר 'קול חי'

ויוציאנו ה' ביד חזקה ובזרוע נטויה (דברים כו, ח). אלו שני דברים: ביד חזקה ובזרוע הנטויה, יש לפרש: כְּאִשֶׁר הָיָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹתָם הָיָה זֶה בְּיַד חֲזָקָה, רָצָה לוֹמַר בְּכַח גְּדוֹל. וּבְזֵרוֹעַ נְטוּיָה, שֶׁהָיָה זְרוֹעַ שְׁלוֹ נְטוּיָה עֲלֵיהֶם, כְּלוֹמַר שֶׁהִמְכָּה נִמְשַׁכְתָּ עֲלֵיהֶם זְמַן מָה, שֶׁכָּל מִכָּה הָיָה לָהּ הַמְשָׁךְ. וּבְאֵלוֹ שְׁנֵי דְבָרִים הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל: עַל יְדֵי הַמְכָּה הַגְּדוֹלָה, וְגַם עַל יְדֵי הַמְשָׁךְ הַמְכָּה. כִּי פְרַעְהוּ בְּסוֹר הַמְכָּה מְעַלְיו הָיָה שָׁב לְחַטָּא, וּלְפִיכָךְ לֹא הָיָה אֲפֻשֶׁר לְהוֹצִיא אוֹתָם כִּי אִם עַל יְדֵי הַמְכָּה וְהַמְשָׁךְ הַמְכָּה, שֶׁאֵץ הָיָה נוֹתֵן לָהֶם רְשׁוּת לְלַכֵּת. וְאֵף בְּמִצַּת בְּכוֹרוֹת, שֶׁהָיְתָה הַמְכָּה בְּרִגְעַ אֶחָד בְּחֻצֵי הַלַּיְלָה, הָיָה לָהּ הַמְשָׁךְ הַמְכָּה, וּבִשְׂבִיל הַמְשָׁךְ הַמְכָּה יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל. וּבְמִדְרָשׁ (תַּחֲוִמָא בַּא סִימֵן ז): קוֹמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי (שְׁמוֹת יב, לא), אָמְרוּ לוֹ: וְכִי נִגְבִּים אֲנַחְנוּ?! בְּבִקְרָא אֲנִי יוֹצֵאִים. אָמַר לָהֶם: הֲרִי כָל מִצְרַיִם מוֹת, שְׁנֶאֱמַר (שם, לא): כִּי אָמְרוּ כְּלָנוּ מוֹתִים. אָמְרוּ לוֹ: וּמִבְּקִשׁ אֶתָּה לְכַלּוֹת מְעַלְיָךְ הַמְכָּה, אָמַר: הֲרִי אֶתָּם בְּרְשׁוֹתְכֶם, הֲרִי אֶתָּם עֲבָדִים שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַתְּחִיל פְּרַעְהוּ לוֹמַר: לְשַׁעֲבַר הֵייתֶם עֲבָדֵי פְרַעְהוּ, אֲבָל עַכְשָׁו הֲרִי אֶתָּם עֲבָדִים שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַד כָּאן. הֲרִי כִּי בִשְׂבִיל שֶׁהָיְתָה הַמְכָּה נִמְשַׁכְתָּ יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְכֵן כָּל מִכָּה וּמִכָּה הָיָה הַמְשָׁךְ לְמִכָּה, וּבִשְׁנֵיהֶם הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. וְזֶהוּ: וּבְזֵרוֹעַ נְטוּיָה, שֶׁהָיָה זְרוֹעַ נְטוּיָה עֲלָיו, כְּמוֹ מִי שֶׁמְכָה אֶחָד זְרוֹעַ נְטוּיָה עֲלָיו שִׁיחֹזֵר, וְאִם לֹא יִחֹזֵר יָקָה אוֹתוֹ עוֹד.

וְעוֹד דַּע כִּי רְאוּיִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל לְהִיטֵב בְּמִצְרַיִם, וְרָאוּי הָיָה פְּרַעְהוּ לְהִיטֵב מִלֶּךְ מִשְׁעַבְדּוֹ בְּיִשְׂרָאֵל. וְכֹאֲשֶׁר רָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, הָיָה עוֹמֵד נֶגֶד זֶה הָעֲבָדוֹת שֶׁרָאוּי לְיִשְׂרָאֵל וְהַמְלָכוֹת שֶׁל פְּרַעְהוּ. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר: עֲבָדִים הֵינִי, וְהוּא נֶגֶד הָעֲבָדוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְכֵן נֶגֶד שֶׁהָיָה פְּרַעְהוּ מִלֶּךְ מִשְׁעַבְדּוֹ בְּמִצְרַיִם. וְעַל זֶה אָמַר: וּיוֹצִיאֵנוּ ה' מִשֶׁם בְּיַד חֲזָקָה, לְהִסִּיר הָעֲבָדוֹת, כִּי נֶגֶד שֶׁהָיָה מִשְׁעַבְדִּים וּמִשְׁקַעֲוִים בְּעֲבָדוֹת הָיָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא צָרִיךְ לְהוֹצִיא אוֹתָם בְּיַד חֲזָקָה. וְכֵן נֶגֶד שֶׁהָיָה פְּרַעְהוּ מִלֶּךְ עֲלֵיהֶם בְּכַח זְרוֹעַ שְׁלוֹ, הָיָה מוֹצִיאֵם בְּזֵרוֹעַ נְטוּיָה. כִּי דָרָךְ מִי שֶׁבָּא לְמַחֲוֹת בְּדָבָר נוֹטֵה יְדוֹ עֲלָיו, וְזֶהוּ: בְּזֵרוֹעַ נְטוּיָה. מִשָּׁל זֶה אָבָן שֶׁהוּא מִשְׁקַע בְּאַרְץ וְאָדָם בְּעַל זְרוֹעַ אֵינוֹ רוֹצֵה לְהַנִּיחַ לִיקַח אוֹתוֹ מִשֶׁם, הַלוֹקוֹחַ נוֹטֵה יְדוֹ עֲלָיו בְּמַכּוֹת שֶׁלֹּא יַעֲכַב. וְהַפְּרוֹשׁ הַזֶּה הוּא נְכוֹן כְּאֲשֶׁר תִּדְקַדֵּק בְּדָבָר הַזֶּה. וְאֵלוֹ שְׁנֵי דְבָרִים זָכְרָם בִּשְׁנֵי פְּסוּקִים (דברים ד, ז): אוֹ הַנְּסָה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקְרֵב גּוֹי וְגו', וּבְפְּסוּק (שם, ט): וּיוֹצִיא אֶתְכֶם מִכּוֹר בְּרָזָל, כְּאֲשֶׁר נִתְבָּאֵר לְמַעַל בְּאַרְפָּה. עוֹד יֵשׁ בְּאוּר, וְלִקְפוֹן אֲצֵל: בְּיַד חֲזָקָה זֶה הַדָּבָר, וּבְזֵרוֹעַ נְטוּיָה זֶה הַחֲרָב, יִתְבָּאֵר עוֹד.

וְעוֹד דַּע, כִּי כָּל פֶּעַל שֶׁנֶּעֱשֶׂה בְּכַח, כְּאֲשֶׁר הִפְעֵל בְּעַל כֹּחַ וְהוּא פּוֹעֵל בְּכּוֹחוֹ, וְזֶה כִּי אָדָם שֶׁהוּא בְּעַל כֹּחַ וּמִכָּה בְּכַח, הַקָּאָה הַזֹּאת הִיא הַקָּאָה גְּדוֹלָה. שֶׁהִמְכָּה הוּא בְּעַל כֹּחַ, וּמִכָּה בְּכַח. וְזֶה שֶׁאָמַר: בְּיַד חֲזָקָה, כִּי הַמְכָּה בְּמִצְרַיִם הָיָה בְּעַל כֹּחַ. כִּי יְדוֹ חֲזָקָה הִיא. וְכֵן נֶגֶד שֶׁהָיָה מִכָּה בְּכַח אָמַר: בְּזֵרוֹעַ נְטוּיָה, שֶׁהָיָה זְרוֹעַ שְׁלוֹ נְטוּיָה לְהַכּוֹת בְּזֵרוֹעַ. כִּי מִה שֶׁהָיָה נוֹטֵה הַזְרוֹעַ עֲלֵיהֶם, מוֹרָה שֶׁהָיָה פּוֹעֵל בְּזֵרוֹעַ וּבְכַח הָיָה מוֹצִיאֵם. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכְּתוּב (דברים ד, ז): וּיוֹצִיאֵךְ ה' בְּפָנָיו בְּכּוֹחוֹ הַגְּדוֹל, פְּרוֹשׁ: כִּי הַשֶּׁם יִתְבָּרַךְ הוֹצִיא אוֹתָם בְּפָנָיו, רָצָה לוֹמַר: בְּעֲצוֹמוֹ הוֹצִיאֵם לֹא עַל יְדֵי אַחַר. שֶׁאֵלוֹ הָיָה עַל יְדֵי אַחַר, לֹא הָיָה זֶה בְּפָנָיו. וּמֵאַחַר שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הוֹצִיאֵם בְּעֲצוֹמוֹ וְהוּא בְּעַל כֹּחַ, מִזֶּה נִדְעַ כִּי לֹא הָיָה חֶסֶר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ בְּעַל כֹּחַ. וְגַם מִצַּד הַפְּעֵלָה בְּעֲצוֹמָה לֹא הָיָה חֶסֶר, כִּי הָיָה הַהוֹצָאָה עַל יְדֵי כּוֹחוֹ הַגְּדוֹל. וְזֶה שֶׁאָמַר: וּבְכַח גְּדוֹל, הוּא זְרוֹעַ נְטוּיָה שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְזֶה אֶמְתָּ גַם כֵּן כְּאֲשֶׁר תִּדְקַדֵּק בְּפִירוּשׁ זֶה.

ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה. נראה שיש כאן שני דברים שונים, האחד: יד חזקה, והשני: זרוע נטויה. היד החזקה משמעותה - בכח גדול, והזרוע הנטויה משמעותה - שהייתה זרועו נטויה עליהם למשך זמן, כלומר, שכל מכה הייתה למשך זמן. בדברים אלו הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, בכך שכל מכה הייתה מכה גדולה, ובכך שהיא נמשכה בזמן, מכיון שכאשר סרה המכה היה פרעה שב לחטאו, לכן לא היה אפשר להוציא את

ביד חזקה ובזרוע נטויה לומר שהמכה הייתה בעוצמה ובמשך זמן, ובוה הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים

ביד חזקה להוציאם מעבדות, ובזרוע נטויה להוציאם ממלך משעבד

ביד חזקה של בעל כוח, ובזרוע נטויה בכוחו של בעל הכוח